

Türkiye’de Göç Yönetimi ve Sosyal Hizmet Bakış Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Migration Management and Social Work in Turkey from the Point of View

Rabia ÜNAL ¹ **Mehmet GEDİK** ²

Yayın geçmişi:

Makale gelişi:

07.05.2022

Revizyon:

15.06.2022

Kabul tarihi:

25.06.2022

Yayınlanma tarihi:

30.06.2022

Anahtar kelimeler:

Göç

Göç yönetimi

Sosyal hizmet

Sosyal politika

Keywords:

Migration

Migration management

Social work

Social policy

Özet: Göç insanlığın varoluşu kadar eski bir tarihe sahiptir. Göçün psikolojik, sosyal, demografik gibi birçok özelliği ve etkisi bulunmaktadır. Tüm bu etkilerden hiç şüphesiz hem göçmenler ve hem de göç alan toplumlar etkilenmiştir. Bu nedenle göç olgusu sosyal hizmet mesleğinin en önemli alanlarından birini oluşturmuştur. Göçmenlerin uyumu, psikolojik ve sosyal alanda yaşananlar, göç alan ülkelerin ekonomik ve kültürel sorunları gibi birçok başlık incelendiğinde “göç” ve “sosyal hizmet “in birbirleri ile oldukça ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 2011 yılında ülkemizin de içinde bulunduğu göç kanunları dikkate alınarak hazırlanan bu çalışmada; göçün kavramsal boyutu, çeşitleri, nedenleri ve göç yönetimine neden ihtiyaç duyulduğu, Türkiye’de göç tarihi ve yönetimi, sosyal hizmet ve göç ilişkisi, göç yönetiminde yaşanan sorunlar sosyal hizmet perspektifinden ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden “temel yorumlayıcı desen” kullanılan bu çalışmada, katılımcılara göçün sosyal hizmet açısından anlaşılmasına dair sorular sorulmuştur. Katılımcılar Türkiye’ye göç etmiş 30 göçmen üzerinden oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında göçmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular; göçmenlerin Türkiye sınırları içerisinde uyum ve entegrasyon süreçlerini destekleyici eğitim, meslek edinme, iş imkanlarının geliştirilmesi, ekonomik açıdan iyileştirmelerin ve iş imkanlarının sağlanmasına yönelik daha sağlıklı çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu yönündedir. Türkiye’de göç yönetimine ilişkin sosyal politikaların sosyal hizmet perspektifinde yeniden düzenlenmesine gerek duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract: Migration has a history as old as the existence of mankind. Migration has many characteristics and effects such as psychological, social, demographic. Undoubtedly, both immigrants and the societies receiving immigration have been affected by all these effects. For this reason, the phenomenon of migration has formed one of the most important areas of the social work profession. When many topics such as the harmony of migrants, psychological and social events, economic and cultural problems of the countries receiving migration are examined, it is understood that “migration” and “social work “ are quite related to each other. Especially in 2011, prepared in accordance with the immigration laws in our country in this study, the conceptual dimension of migration, Types, Causes, and the need arises for Migration Management in Turkey and the history of migration management, migration and the relationship of social work, social services from the perspective of the problems in the management of migration are discussed. In this study, which used a “basic interpretative pattern” from qualitative research methods, participants were asked questions about the understanding of migration from the point of view of social work. The participants were made up of 30 immigrants who had immigrated to Turkey. The findings from the interviews with migrants, migrants in the scope of the research within the borders of Turkey cohesion and integration processes supporting educational, vocational, business development opportunities, economic improvements, and providing job opportunities to work towards a more healthy is necessary. It has been concluded that social policies related to migration management in Turkey need to be reorganized in the perspective of social work.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan göç olgusu, küresel boyutları ile ele alındığında Evrensel Temel İnsan Hakları çerçevesinde oldukça sorunlu bir hale dönüştürülmüş olduğu görülmektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri coğrafyalarda karşılaştıkları olumsuzluklar göç edilen bölgelerde de bir başka şekli ile zuhur etmektedir. Daha sorunsuz yaşam koşulları ve

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi – İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, unal.rabia@std.izu.edu.tr, İstanbul, Türkiye - ORCID: 0000-0001-6893-297X

² Dr. Öğr. Üyesi - İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mehmet.gedik@izu.edu.tr, İstanbul, Türkiye – ORCID: 0000-0003-2421-5092

daha iyi hayat standardına sahip olma arzusu her yıl milyonlarca insanı farklı ülkelere sığınmaya mecbur bırakmıştır. Bu zorunlu göç hareketleri göç alan ülkeler için birçok olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Özellikle göç alan ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve sosyopolitik birçok problemlerinin yeni perspektifler üzerinden dönüştürülmesine gerek duyulmaktadır. Göçün bireyler üzerinde psikolojik etkileri olduğu kadar, toplumsal boyutlarının da dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu nedenle göçmenlerin entegrasyon ve uyum süreçlerinde, yaşamlarını kolaylaştırmak için ve göç edilen toplumun kabullenme süreçlerinde sosyal hizmetin mesleki yaklaşımları oldukça hayati önem taşımaktadır.

Tüm bu olumsuzluklar ülkelerin sığınmacı, mülteci ve göç yönetimlerinin yeniden gözden geçirilmesini ve düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle bütün göç alan ülkelerin “Göç Yönetimi”ne ilişkin çeşitli önlemler almasını ve göçmenlere ilişkin gereken yasal düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu düzenlemelere paralel olarak ülke içinde yaşanan göç hareketlilikleri tüm sosyal hizmet alanlarındaki çalışmaların da yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir. Türkiye’ye olan göç hareketliliklerinin, özellikle Batı Avrupa ülkelerine ulaşılmasında bir “göç yolu” olarak tanımlandığı görülmektedir (Kirişçi, 1999). Göçmenler Türkiye’yi bazen göç hedefi olarak ve bazen de göç edilecek olan ülkelere ulaşılmasında bir araç ülke olarak kullanılmaktadırlar. Bu ve benzeri hareketlilikleri Türkiye’ye birçok sorunlarında taşınmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin göç sorunları Evrensel Temel İnsan Hakları dikkate alınarak gerek göç eden insanların güvenliği ve gerekse sosyal politikalar bağlamında ulusal ve uluslararası boyutları ile dikkate alınması, koruyucu-önleyici tedbirlerin yeni düzenlemeler ile yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Gerçekleştirilmesi gereken yasal düzenlemelerle birlikte göç olgusunun birey, aile ve toplum üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak sosyal hizmet uygulamalarında da gerek göç eden ve gerekse göç alan toplumların sürdürülebilir yaşamları dikkate alınarak düzenlemelerin yapılması gerekli kılınmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye’ye yönelik göç hareketlilikleri ülkeyi “güvenli ülke” statüsünde bir “Göç Ülkesi”ne dönüştürmüştür. Türkiye, tarih boyunca ve hâlihazırda bir göç geçmişine sahip olan ülkedir. Bu bilgiler çerçevesinde; Türkiye’de mevcut sosyal politikalar ve sosyal hizmet uygulamalarının göç yönetimine olan etkisi ele alınarak çalışılmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda önce göçe ilişkin kavramsal çerçeveler ele alınmış, göçün nedenleri, çeşitleri ve sosyal kuramlara genel bakışla birlikte neden göç yönetimine ihtiyaç duyulduğu bilgilerine yer verilmiştir. Sonrasında ise; Türkiye’de göç tarihi ve göçün mevcut yönetimi, göçmen hakları ve ulusal sosyal politikalara dikkat çekilmiştir. Son olarak da göç yönetimi sorunlarında sosyal hizmetin bakış açısı ve rolünü ölçebilmek adına göçmenlerle gerçekleştirilen derinlemesine mülakat yöntemleri ile elde edilen bulguların analizleri üzerinden bir tartışma bölümüne yer verilmiştir. Araştırmanın geneli dikkate alınarak sonuç bölümünde sorunlara dikkat çekilmiş ve sorunların giderilmesine yönelik önerilerde bulunarak sonlandırılmıştır.

Araştırmada, Türkiye’ye göç etmiş göçmenlerin Evrensel Temel İnsan Hakları bağlamında güvenlerinin sağlanmasına yönelik sosyal destek politikalarının ve Türkiye’de göç yönetiminin sosyal hizmet bakış açısı ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda göçmenlere yönelik “Etik Kurul Kararı” alınmış olan; yarı yapılandırılmış ucu açık derinlemesine mülakat soruları üzerinden dört soruya cevap aranmıştır;

- Türkiye’de göç yönetiminde kamusal alanda yapılan düzenlemeler sosyal hizmet bakış açısından da incelenmekte midir?
- Türkiye’de göç yönetiminde yapılan düzenlemeler sistematik ve kalıcı mıdır?
- Türkiye’de göç yönetimi uygulamalarında sosyal hizmet temelli çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinin uygulama ve kaynakları yeterli midir?
- Göç Yönetiminde sosyal hizmet temelli müdahaleler sizce önleyici mi yoksa krize müdahale olarak mı uygulanmaktadır?

1. Göç Kuramları

Göç, sosyal hizmetle birlikte tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji ve psikoloji gibi çok çeşitli alanlarda incelenen bir olgudur. Göçü tanımlamaya yönelik ilk çalışmalar ise ekonomik sebepler

doğrultusunda iktisatçılar ve demografik sebeplerle coğrafyacılara tarafından yapılmıştır. Bunlara ilerleyen zaman içinde politik amaçlarla siyaset bilimcileri ve toplumsal incelemeler açısından da sosyologlar dâhil olmuştur. İlk değerlendirmeler Adam Smith, Thomas R. Malthus gibi bilim insanlarının göç konusunu kendi araştırma konuları ile inceledikleri görülmektedir. Fakat göç ile ilgili ilk sistematik değerlendirmeler Ravenstein’in “*Göç Kanunları*”na ilişkin çalışmaları olduğu bilinmektedir. Göç ile ilgili açıklamalara kılavuzluk eden bu çalışmalara eleştiriler, eklemeler ve açıklamaların göç olgusuna daha da derinlik kazandırmıştır. Daha sonrasında göç olgusuna farklı alanlarda çeşitli yaklaşımlar göç kuramlarının günümüze kadar geliştirilmesine ve oluşturulmasına neden olmuştur (Şimşek,2018).

Kuramlar içerik düzeylerine göre aşağıdaki tabloda sınıflandırılmıştır:

Tablo 1: Göç Kuramları Tablosu

GÖÇ KURAMLARI		
MİKRO KURAMLAR	MEZO KURAMLAR	MAKRO KURAMLAR
<p><i>1.Ravenstein'in Göç Kanunları</i></p> <p><i>2.Kişisel Fırsatlar Kuramı</i></p> <p><i>3.Göç Çekim Kuramı</i></p> <p><i>4.İtme-Çekme Kuramı</i></p> <p><i>5.Neo-Klasik Mikro Göç Kuramı</i></p> <p><i>6.Davranışsal Kuram</i></p> <p><i>7.Sosyal Sistemler Kuramı</i></p> <p><i>8.Yaşam Döngüsü Kuramı</i></p>	<p><i>1.Yeni Ekonomi Göç Kuramı</i></p> <p><i>2.Ağ (Network) Kuramı</i></p> <p><i>3.Sosyal Sermaye Kuramı</i></p> <p><i>4.Kurumsal Kuram</i></p> <p><i>5.Kümülatif Nedensellik Kuramı</i></p> <p><i>6.Petersen'in Göç Türleri</i></p>	<p><i>1.Hareketlilik Geçiş Kuramı</i></p> <p><i>2.Neo-Klasik Makro Göç Kuramı</i></p> <p><i>3.Denge Kuramı</i></p> <p><i>4.Dünya Sistemi Kuramı</i></p> <p><i>5.Göç Sistemleri Kuramı</i></p> <p><i>6.Parekh'in Göç Kuramı</i></p> <p><i>7.Toplumsal Uyum Kuramları</i></p> <p><i>8.İkili Emek Piyasası Kuramı</i></p> <p><i>9. Uluslar Aşırı Göç Kuramı</i></p>

Kaynak: Şimşek, 2018 s.s. 15-49

2. Göç Nedenleri

Göç, küresel boyutları ile bütün coğrafyalarda rastlanan bir olaydır. Türkiye güçlü göç geçmişine ve tarihine sahip, yüzyıllar boyu hem göç almış hem de göç vermiş bir ülkedir. Göç kavramı çok çeşitli nedenlerden dolayı insanların geçici veya kalıcı olarak yaşadıkları coğrafyadan başka bir coğrafyaya yerleşmeleri veya yerleşmek zorunda bırakılmaları olarak bilinmektedir. Birçok farklı tanımı olan göçü nedenleri, şekilleri, amaçları ve sürelerini dikkate alarak tanımlamak mümkündür. İnsanlar veya topluluklar yerleşim yerlerindeki itici faktörlerden kurtulmak ve yeni yerleşim yerlerinin çekici faktörlerine ulaşabilmek adına göç etmektedirler. En öz ifade ile göç; belirli zaman veya mekânlardaki yerleşim hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Sosyal hizmetler ile birlikte psikoloji, sosyoloji, tarih, coğrafya, ekonomi ve siyaset gibi birçok bilimsel alanda incelenmekte olan bir kavramdır (Taşçı, 2018).

Birey veya grupların ikamet ettikleri coğrafyadan yaşadıkları çeşitli sorunlar nedeni ile gerçekleştirmiş oldukları yeni yerleşim hareketine göç denmektedir. Bireylerin zorunlu olarak yaşadıkları yerleşim yerinden farklı bir yere hareket etmeleri göçün başlıca bir nedeni iken, diğer bir taraftan insanların eğitim, çalışma gibi amaçları doğrultusunda veya hayat standartlarını güçlendirme/yükseltme hedefleri ile başka yerleşim yerlerine yönelmiş olmalarıdır. Özellikle göç olgusunun sanayi devrimi ile beraber çeşitlilik ve artış gösterdiği bilinmektedir. Bireyler yaşadıkları olumsuz sağlık, ekonomik, siyasal ve sosyal sebeplerle hayatlarının belirli bir kısmını veya geri kalanını başka bir coğrafya da geçirme kararı alabilmektedir. Bu da göçün bir başka tanımını ortaya koymaktadır (Topsakal, Merey ve Keçe 2013, 540-542).

Göçün tanımları ve nedenlerinden anlaşılacağı gibi göç olgusu oldukça dinamik bir yapıya sahiptir. Her geçen bir dönem teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme küresel göç algısını da değiştirmekte, göçün nedenlerini, çeşitlilikleri ve şekillerini de dönüştürmektedir. Bu hızlı dönüşüm ve hareketliliğin birey ve toplum sorunlarını da farklılaştırdığı görülmektedir. Toplumların din-manevi ve kültürel yapıları, demografik özellikleri ve ekonomik durumları göç algısına ilişkin sorunlar oluşturduğu bilinmektedir. Bu nedenle “göç olgusu” hangi coğrafyada olursa olsun yönetilmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir. Gerek ulusal anlamda ve gerekse uluslararası yasal çerçevelerde ele alınması önem arz etmektedir.

2.1. Göçün Çeşitleri

Birçok farklı alanda inceleme konusu olan ve onlarca tanımı yapılan göç amaçları, hedefleri, yöntemleri gibi sebeplerle çeşitlendirilmektedir. Oluşum nedenlerine göre; göçü “zorunlu” ve “gönüllü” göç olarak ikiye ayırmak mümkündür. Süresine göre göçlerde geçici ve sürekli olarak ikiye ayrılırken göç edilen mesafeye göre “iç ve dış göçler” olarak yine ikiye ayrılmaktadır. Son olarak iç göçleri ise göç edilen yerin özelliklerine göre “kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente” olmak üzere dört başlıkta sıralanmaktadır. Yılmaz (2020)’ın, göç çeşitliliklerini; “Nedenlerine (Gönüllü ve Zorunlu)”, “Süresine (Geçici ve Sürekli)” ve “Mesafesine (İç ve Dış)” göre üç boyutta ele aldığı görülmektedir.

Nedenlerine Göre Gönüllü Göç; sınıfında bulunan gönüllü göçler, insanların farklı bir coğrafyaya yerleşme

hareketini kendi gönül rızaları ile yapmalarına denir. Gönüllü göç sebeplerinde bulunan coğrafyanın itici özellikleri ile beraber göç edilen yerleşim yerinin çekici faktörleri de oldukça etkili bir rol oynamaktadır. Bunlara insanların daha iyi bir eğitim alma ve kariyer yapma isteği, daha yüksek maaşlı bir işte çalışma hedefi, sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanma arzusu gibi sebepler örnek gösterilmektedir (Gönüllü, 1996).

Nedenlerine Göre Zorunlu Göç; sınıfında yer alan göç, birey ve grupların yerleşim yerlerini kendi rızaları dışında değiştirmek zorunda kalmalarına denir. Bu göç sınıfında ise gidilecek yerin çekici özelliklerinden çok ikamet edilen yerin itici özellikleridir. Bunlara örnek olarak en başta savaşlar ve siyasi sebepler gelmektedir. Daha sonra doğal afetler, işsizlik, dini ve psikolojik baskılar ve sosyal hizmetlerin yetersizliği sayılabilmektedir (Tuzcu,2008)

Süresine Göre Geçici Göç; olarak adlandırılan göç çeşidine mevsimlik göçte denilmektedir. İnsanların çeşitli nedenlerle hayatlarının belirli dönemlerinde farklı bir yerleşim yerine hareket

etmesine geçici veya mevsimlik göç denilmektedir. Buna örnek olarak ise başta tarım faaliyetleri olmak üzere hayvancılık ve turizm çalışmaları gösterilebilmektedir (Yılmaz, 2021)

Süresine Göre Sürekli Göç; kategorisinde ele alınan sürekli göçler ise insanların yer değiştirme hareketini hayatlarının belirli dönemlerinde değil yaşamları boyunca gerçekleştirmelerine denir. Bunun en belirgin örneği ise savaşlardır. Yaşadıkları coğrafyada savaş sorunu ile karşı karşıya kalan bireyler veya gruplar göç ettikleri yerlerde sürekli kalmak düşüncesi ile başka bir yerleşim yerine hareket etmeleri olarak görülmektedir (Yılmaz, 2021)

Mesafesine Göre İç Göç; birey veya grupların mevcut ülke sınırları içerisinde gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketine denilmektedir. İç göçler sürekli olabildikleri gibi geçici de olabilmektedirler. İç göçlerin nedenlerini daha iyi inceleyebilmek için kendi içerisinde dört ana sınıfa ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki ve en çok tercih edileni kırdan kente olan göçlerdir. Burada kırdaki zor yaşam şartları ve bireylerin daha iyi bir hayat standardında yaşama arzusu etkili olmaktadır. Diğer bir sınıf kentten kente göç sınıfıdır. Bu göç sınıfında insanlar aile ve akrabalık bağları gibi sosyal nedenlerle başka bir kırsal bölgeyi tercih edebildikleri gibi eğitim ve ekonomik nedenlerle de farklı kırsal bölgeler tercih edilebilmektedir. İç göçlerin üçüncü sınıfı ise kentten kente olan göçlerdir. Yine sağlık, ekonomi ve eğitim gibi çeşitli sebepler söz konusu olabilmektedir. Sonuncu sınıf ise kentten kıra olarak bilinmektedir. Bu sınıfta da insanların daha çok sosyal ve psikolojik nedenlerle buldukları kentsel bölgeden kırsal yaşam alanına hareket ettikleri görülmektedir (Bostan, 2017, 1-10).

Mesafesine Göre Dış Göç; birey veya grupların ikamet ettikleri ülke sınırları dışında farklı bir ülkeye yerleşmelerine denilmektedir. Eğitim, sağlık sebeplerinde olduğu gibi gönüllü ve geçici olabilmekle birlikte savaş sebebi ile zorunlu ve kalıcı da olabilmektedir.

Tüm bu göç sebepleri ve çeşitleri ile göç eden bireyler ikamet ettikleri ülkeden başka bir ülkeye göç ederken araç olarak kullandıkları diğer ülkelerde giriş ve çıkışlarına göre yasal veya yasa dışı göçmenler olarak da adlandırılabilirler (Yılmaz, 2021)

3. Göç Yönetimi

Göç yönetimi; ülke sınırları dâhilinde yabancı statüsünde bireylerin giriş çıkışlarını, ülke içi mevcut durumlarını ve göçmenlere sağlanan koruma kararı, mülteci hakları gibi konularını içermektedir. Sınır ötesi göçleri düzenli ve insan hakları kuralları çerçevesinde yönetebilmek için ülkenin yönetim sistemi dahilinde çeşitli devlet organlarından oluşan mekanizmalar olarak tanımlanır. Ülkelerin uluslararası göç hareketleri üzerindeki hâkimiyeti ve bu hâkimiyeti korumak ve sağlamak adına yapılan politikaları ifade etmektedir. Göç eden bireylerin göç etmek istedikleri ülke sınırlarına girmeden önce birtakım kurallar ve uygulama süreçleri ile başlamaktadır. Bu süreçten sonra göçmenlerin ülke sınırlarına girmesi ile birlikte meydana gelebilecek olan çeşitli problemler ile karşı karşıya kalmamak adına önceden gereken tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Belli başlı sorunların ortaya çıkmaması için ülkelerin tedbir almadan önce göçü sosyal, siyasi ve ekonomik gibi birçok yönden ele almaları söz konusudur (İİBGİB, 2020).

Ancak göçe ilişkin tüm süreçler bunlarla sınırlı değildir. Göçmen kayıt işlemleri tamamlandıktan sonra da göçmen bireylerin ve toplum ihtiyaçlarının giderilmesi, her iki taraf için uyum ve entegrasyon süreçlerinin sağlanması da göç yönetimi kapsamına dâhil edilmektedir. Anlaşıldığı üzere göç yönetimi; çeşitli devlet organlarının göç sürecini başından sonuna kadar ulusal ve uluslararası boyutları ile sistematik bir şekilde yönetme süreçlerini de kapsamaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018).

4. Türkiye’de Göç Tarihi

Türkiye kadim bir göç tarihi ve geçmişine sahip olan bir ülkedir. Araştırma kapsamında Türkiye’de göç tarihi; Cumhuriyet öncesi Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemlerini kapsayacak şekilde ele alınmasında fayda vardır. Türkiye’de göç tarihi Osmanlı Devleti’nin önce fetihler ve sonrasında hızlı toprak kayıpları nedeni ile değişimlere uğradığı dikkatleri çekmektedir. Fetihler ile birlikte çeşitli göç hareketliklerinin ve yer değiştirmelerin gerçekleştiği Osmanlı Devleti, etnik kökenlik, ırk, din, dil, kültür ayrımı gözetmeksizin gerek sınırları içerisinde ve gerekse sınırları dışından göç hareketliklerini oldukça başarılı yönettiği

gözlemlenmektedir. Toprak kayıpları sonucunda ise göç hareketlilikleri Anadolu topraklarına doğru yönelmeye başlanmıştır. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin özellikleri ve etkileyici faktörleri rol oynasa da göç hareketinin arkasında yatan asıl meselenin Anadolu topraklarının göçmenler açısından daha güvenli olduğudur. En çok da dönemin mevcut sorunlarının da etkisiyle Anadolu topraklarının güvenli yaşam alanı olarak nitelendirilmiş olması bu güvenli topraklara hızlı göç akımını ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (İçduygu, 2014).

19. yüzyılda Balkanlar, Kafkasya ve Bulgaristan gibi ülkelerden Osmanlı topraklarına çeşitli göç hareketliklerinin olduğu gözlemlenmiştir. Tüm bu göç hareketleri kendi özelliklerine göre devletin sosyal, ekonomik ve siyasal birçok yapısını etkilemiştir. Göçmenlerin sayısının hızla arttığı bölgelerde yaşanan ekonomik sorunlar veya kırsal kesimlerdeki boş arazilere yerleşen göçmenlerle devlet ve yerel yönetimlerin yaşamış olduğu sorunlar dikkatleri çekmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin çöküşüne ilişkin sorunlar göçmen ve göç hareketliliğini oldukça etkilemiş ve en büyük göç hareketliliğini Rusya ve Kırım'dan gelen göçmenler oluşturmuştur. Daha sonraki zamanlarda ise peyderpey Azerbaycan, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya gibi ülkelerden gelen göçmenlerin kabul edilişi ile göç hareketliliği devam ettirilmiştir. Yaşanan bu göç hareketlikleri "*Muhacirin Komisyonu*" gibi çeşitli yöntem ve politikaların da geliştirilmesine neden olmuştur. Cumhuriyet Dönemi ilk yıllarında yaşanan göç özelliklerinin en belirginini; gayrimüslimler ülkemiz dışına göç ederken, Türk ve Müslüman bireylerin, toplulukların Türkiye'ye göç hareketlilikleri dikkatleri çekmektedir. Göç hareketliliğinin bu iki dönemi birbiri ile karşılaştırıldığında, Osmanlı döneminde göç yönetimi ve politikaların daha çok "din kardeşliği"ne dayandırılırken Türkiye Cumhuriyeti'nde bu ortaklığın "millet ve kültür birlikteliği" yönünde olduğu görülmektedir (Çavuşoğlu, 2007)

Türkiye'ye gerçekleştirilen bireysel veya kitlesel göçler Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar halen sürdürülmektedir. Bu göç hareketliliklerinin genelde iç ve dış çatışmaların yaşandığı Afganistan, Irak ve özellikle de Suriye'den olduğu görülmektedir. Bu bölgelerden gelen göçmenlerin bir kısmının Türkiye'ye göç etmek üzere geldikleri, önemli bir kısmının da Türkiye'yi bir göç yolu olarak kullanıp Batı Avrupa ülkelerine göç etmek istedikleri gözlemlenmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan göç hareketlerinin sistematik olarak devam ettiği görülmektedir. Bununla beraber farklı zamanlarda Osmanlı topraklarında yaşamış olan Müslüman bireylerin zaman zaman tekrardan Türkiye'ye geri göç ettikleri görülmektedir. Cumhuriyet'in en önemli göç hareketliliğinin ise Balkanlar'dan yapılmış olan göç hareketinin olduğu bilinmektedir (Çavuşoğlu, 2007)

4.1. Türkiye'de Göç Yönetimine Duyulan Gereksinim

Göç yönetimi; mikro-düzye birey ve makro-düzye toplumların yer değiştirme hareketinin başladığı sınır dışı ülke giriş çıkış durumlarına ve daha sonra ülke içindeki entegrasyon/uyum ve sosyal hizmet uygulamalarına kadar uzanan bir süreçtir. Bu nedenle her ülke, toplum refahı gereği göç yönetimine ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'de küresel boyutlarda iyi ve başarılı bir göç yönetimine ihtiyaç duyan ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye'nin göç yönetimine ihtiyaç duyma nedenlerinin başında Asya ve Avrupa ülkeleri arasında coğrafi ve stratejik konumunun oldukça önemli olması gelmektedir. Asya ve Avrupa arasında köprü konumunda bir nitelik taşıması Türkiye'yi gerek ulusal ve gerekse uluslararası göç hareketliliğinin odağında önemli kılmaktadır. Özellikle Asya ülkelerinden Batı Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen topluluklar için geçici ve/ya da uzun süreli "araç ve amaç göç ülke" olarak da tanımlanmaktadır. Türkiye'nin doğu sınırlarının coğrafi özelliklerinden dolayı oldukça zor kontrol edilebilir olması bunun başlıca nedenini oluştururken, Akdeniz ve Ege sahillerinden yasa dışı geçişlere elverişli olması bir başka sebep olarak da gösterilmektedir. Tüm bunlarla birlikte son dönemlerde Türkiye'nin göçmenlerin geldikleri ülkelere kıyasla daha gelişen bir ekonomiye sahip olmasının ve sosyal hizmet koşullarının daha da iyileştirilmesi göçmenler açısından çekici bir ülke olarak görülmektedir (Aktel ve Kaygısız, 2018).

Türkiye mevcut özellikleri sebebi ile tarih boyunca hem göçmen topluluklara ev sahipliği yapmış ve hem de Avrupa'ya yönelen göçmenlerinin bekleme durağı haline gelmiştir. Türkiye'nin bu denli göçe elverişli bir statüye haiz olması ve yaşanabilir bir ülke olarak kabul görmesi ülkenin

daha başarılı bir göç yönetimi stratejisine gereksinim duymasını da beraberinde getirmiştir. Bu gerekçelerle Türkiye’de göç hareketliliğine ilişkin sosyal politikaların sürekli tartışıldığı ve gerçekleşen göç olaylarına göre yeni sosyal politikaların geliştirilmesi yönünde çalışmaların sürekli geliştirildiği görülmektedir.

4.2. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Sosyal Politikalar

Türkiye’nin göç yönetimi ve uygulanmakta olan sosyal politikaları birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Tüm bu çalışmalar ile Türkiye’de göç yönetiminin toplumsal ve siyasi dönemlerle eş zamanlı olarak dönüştürüldüğüne dikkat çekilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda göç yönetiminin; çeşitli azınlık ve gayrimüslimlerin ülke sınırları içerisinde yaşamları ve bunun yanında Müslüman ve Türk toplumunun yeniden aynı topraklarda birleşmesini sağlamak yönünde bir amacın güdüldüğü anlaşılmaktadır. Bu göç hareketliliğine ilişkin göç politikaları uzun süre benimsenmiş ve bir yandan da nüfusun gelişmesine yönelik problemlere çözümler üretilirken diğer yandan da ülke içerisindeki toplumsal yapının “vatandaşlık hakkı” üzerinden Türk nüfusunun geliştirilmesine yönelik çalışmaların da yürütülmüş olduğu görülmektedir. Türkiye’nin göç politikaları ilk olarak Yunanistan ile yapılan mübadelede kendisini göstermiştir. Bahsi geçen bu mübadelede 1 milyon 200 bin Rum kökenli göçmenin Türkiye’den geri göçleri ve 400 bin kadar Müslüman’ın Yunanistan’dan Türkiye’ye göç ettiği görülmektedir (Aktar, 2012).

Dönemin ilk yıllarında gerçekleştirilen sosyal politikalarında aynı şekilde sadece bir Türk nüfusunun mübadeleler yolu ile ülkeye kazandırılmasına yönelik hedeflenmiş olduğu söylenebilir. “*İskân Kanunu*”ndaki değişikliklerin bunun ilk ve en temel belirgin örneklerinden birisini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu kanun ile birlikte Türklerin ve Türk soyuna yakın bir soydan gelenlerin ülkeye girişi çıkışları kolaylaştırılırken farklı bir soydan gelenlerin ülkeye girişlerinin zorlaştırılmış olduğu dikkatleri çekmektedir. Ayrıca ülke içindeki Türk soyuna mensup olmayan kişiler için Türk vatandaşlığına geçebilmeleri hususunda çalışmaların yapıldığı da görülmektedir. Ülke nüfusunu millileştirmek için düzenlenen diğer bir kanun ise “*Memurin Kanunu*” adı altında ele alındığı bilinmektedir. Bu kanun kapsamında devlet memuru olmak, Türk vatandaşlarına ait bir hak olarak görülmüştür (Aktar, 2012). Yapılan bu düzenlemeler ile nüfusun düzenlenme politikalarının verdiği sonuçlar dikkate alındığında yürütülen politikalar sonucu istenilen neticelere ulaşıldığı kanısına varılmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014).

Daha sonraki dönemlerde ülkenin sanayileşme süreci ile birlikte göç hareketinin daha çok ülke içinde kırsal yörelerden kentlere olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Türkiye’de ilk kez bu dönemde ülkede yaşanan işgücü piyasasında yaşanan problem ve geçim sorunları nedeni ile Batı Avrupa ülkelerine Türk iş gücü göçü gerçekleşmiştir. Başta Almanya olmak üzere birçok Batı Avrupa ülkesine ekonomik nedenlerden dolayı yoğun bir Türk işçi göçü hareketi başlamıştır. Türk iş gücü göçünün makro sosyolojik boyutları incelendiğinde; göç veren ve alan her iki devletin karşılıklı fayda etkinliğinin gözetildiği görülmektedir. Göçün olumlu nedenleri arasında görülen dengeli büyüme ve modernleşmeye katkı sağlanması ülkeler arasında anlaşmalar bağlamında bir göç hareketliliğini de hızlandırmıştır. Batı Avrupa ülkelerinin ve özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılmış bir Almanya’nın yeniden inşasında, sürdürülebilir kalkınmasında, büyüme ve modernleştirilmesinde Türk kökenli işçi göçünün oldukça büyük etkisinin olduğu görülmektedir (Gedik, 2021).

Yine Türk iş gücü göçünün yoğun yaşandığı bu dönemlerde mültecilerin uluslararası Evrensel Temel İnsan Hakları bağlamında hukuki konumlarını ifade eden “*Cenevre Sözleşmesi*”nin kabul edildiği görülmektedir. Hâlihazırda yürürlükte olan bu anlaşma; ile yalnızca Avrupa ülkeleri içerisinde gelen göçmenler kabul edilerek “mülteci” sıfatı ile tanımlanmıştır. Avrupa ülkeleri dışından gelen göçmenler için de geçici sığınma politikalarının yürürlüğe konulduğu görülmektedir (Gezgin, 2018). Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik çalışmaları nedeniyle bu dönemde çeşitli göç politikaları düzenlenmiştir. Bu politikaların genel çerçevesinin AB’ye uyum şartının gerekliliği zorunlu bir şart olarak kılınmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015).

Daha önceki dönemlerde meydana gelen ve devam etmekte olan çevre ülkelerdeki olumsuzluklar ve yaşanan siyasal sorunlar bu dönemde de kendisini göstermiş, Türkiye biryandan göç alırken biryandan da göç vermeye devam etmiştir. Aynı dönemde ülkeler arası geçişlerin artış gösterdiği

de bir başka çıkarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan yoğun göç hareketliklerin yönü Avrupa odaklı olduğundan Türkiye’de bu göç olaylarında bir geçiş ülkesi olarak kullanılmış ve göç almıştır. Türkiye bu süreçte yoğun göç talebi aldığı için mülteci olarak nitelendirmese de yeni bir yerleşim yeri bulunana kadar şartlı göç taleplerini kabul etmiştir. Bu esneklikten yararlanmak isteyen çeşitli ülkelerin de ortaya çıkması Türkiye’yi ve buna ilişkin göç yönetimini yeni arayışlara yönlendirmiştir. Bu gelişmelere bir çözüm olarak da “*İltica Yönetmeliği*” çıkarılmıştır. 2013 yılında kabul edilen dış göçlere ilişkin “*Yabancılar ve Uluslararası Kanun*”un çıkarılması mevcut bu yönetmelikler üzerinden düzenlenmiştir (Kirişçi, 1999, 111-121).

Sonraki süreçlerde Avrupa Birliği aday ülkeler arasında yer alan Türkiye “*Katılım Ortaklığı Belgesi*”ni imzalayıp Cenevre Sözleşmesi’ndeki sınırlamaları genişletmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de farklı devlet kurumlarından oluşan özel görevliler oluşturulmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015). Sınırlar, göç ve iltica başlıklarında üç ana grup oluşturularak çalışmaların kapsamını genişletmiştir. İlgili bu görev alanlarının oluşturulmasının ardından “*Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi, İltica Strateji Belgesi ve Göç Strateji Belgesi*”ni düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen tüm düzenlemelerin sonucunda ilk yönetmeliğin ardından mülteci ve sığınmacıların hak ve sorumluluklarının düzenlendiği ikinci yönetmelik olan “*İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı*” uygulanmaya başlamıştır (BMMYK, 1994). Bu bahsi geçen tüm düzenlemeler Türkiye’nin tarih boyunca yoğun bir göç talebi ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Bununla beraber Avrupa Birliği ile uyum sağlama çabasında olan Türkiye’nin göçmen politikalarında belirleyici olan bazı uygulamaları Evrensel Temel İnsan Hakları bağlamında ele alarak düzenleme eğiliminde olduğu görülmüştür (Özçürümez ve Türkay, 2011, 27-48).

5. Sosyal Hizmet ve Göç

Sosyal Hizmet öz bir ifade ile toplumun dezavantajlı kesiminin desteklenerek güçlendirilmesini, iyilik ve refah hallerinin artırılmasını amaçlayan bir disiplindir. İnsan hakları ve sosyal adalet kavramları sosyal hizmet mesleğinin temellerini oluşturmaktadır. Göçmenler çeşitli ihtiyaç ve hakları doğrultusunda toplumun dezavantajlı grupları arasında yer almaktadır. Çünkü hem mensubu oldukları coğrafyadan ayrılma nedenleri bakımından çeşitli sorunlarla karşılaşmakta, hem de yerleşmek istedikleri ülkede başta kabul görmek olmak üzere çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç eden her bir birey ve topluluğun kendine has özellikleri ve bu özelliklerine ilişkin ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı göçmen bir müracaatçı ile görüşmeden önce göçmen bireyi bütün boyutları ile ele alarak tanımlayabilmelidir. Gerek önceki yaşanan ülkenin ve gerekse göç edilen toplumun özellikleri dikkate alınarak bilinçli ve mesleki bir yaklaşımla hareket etmelidir.

Sosyal hizmet uzmanları göç eden birey ve topluluklarla çalışmalar yürütürken, dini-manevi ve kültürel yetkinlik becerisine eklektik anlamda sahip olmalıdır. Göçe ilişkin eklektik uygulamalar göç eden birey ve topluluklara göç etmiş oldukları toplumun din ve kültür dayatmaları olmadan göç edenin kendi kültürel kimlikleri doğrultusunda haklarının korunmasına özen göstermelidir. Göçmen ihtiyaçları göç edilen ve yerleşilen toplumun özelliklerine göre farklılık göstermekle birlikte temel haklar ve ihtiyaçların sıralandığı görülmektedir. Bunlar; barınma, sağlık ve psikolojik, eğitim ve çalışma ihtiyaçları olarak temellendirilmektedir (Akbaş, Zubaroğlu Yanardağ ve Yanardağ, 134-142).

Çeşitlilik gösteren göçmen ihtiyaçlarına karşı göçmenlerle sosyal hizmet çalışmaları holistik/bütüncül, geneli yaklaşım uygulamaları altında ele alınması önem arz etmektedir. Göçmen ihtiyaç ve durumları bütüncül perspektifte değerlendirilerek tüm yönleri ile ele alınmalıdır. Sosyal hizmet yaklaşımları bağlamında göçmenlere ilişkin durumlar bir bütünün birbirinden ayrılamaz parçaları olarak görülmeli ve uygulamaların birbirini etkileyen faktörler olarak görülmesi önem arz etmektedir. Göçmenlere ilişkin sosyal hizmet çalışmaları mevcut Ekosistem içerisinde mikro-düzey birey, mezo-düzey aile ve kurumlar, makro-düzey toplumsal yaşamda ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde destek olunmasına disiplinler yöntemler üzerinden özen gösterilmelidir. Burada amaçlanan; her göçmen müracaatçının sosyal hizmet uygulama modelinde göçmen bireyleri kendi sorunları ile başa çıkabilir, benzer bir sorunla tekrar karşılaşıldığında üstesinden gelebilir bir konuma ulaştırılmasıdır. Göç sürecinin ve buna bağımlı

göç tecrübesinin insanların farklı tepkiler gösterebileceği bir süreç olduğu bilinmektedir. Bu tepkilerin; şok geçirme, reddetme, saldırganlık, depresyon ve intihar girişimi vb., yaklaşımlar olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda göç alanında yapılan çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının birçok destekleyici rollerinin olduğunu da ortaya koymaktadır. Bunlardan bazıları; danışmanlık, savunuculuk, güçlendirme, bütünleştirme ve kaynaklarla bütünleştirme olarak bilinmektedir (BMMYK, 1994).

Tüm bu tepki ve ihtiyaçlara karşılık göçmenlere sosyal hizmet müdahalelerinin boyutları Eko-Sistem bağlamında mikro, mezo ve makro olmak üzere üç ana süreçte değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Mikro düzeyde yapılan sosyal hizmet uygulamalarının bireyin kendi kendine yetebilirliğine, güçlendirilmesine katkı sağlarken, bireysel psikolojik destekleyici çalışmaların da bireyin psikolojik gelişimlerine etki edebileceği dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Bireyin mezo-düzye ilişkilerinde ise grup ve aile çalışmalarının nedenli önemli olduğu dikkatlerden kaçırılmaması gereken bir husustur. Bu düzeyde aynı zamanda aile ve gruplarla ekonomik, eğitim, sağlık ve psikolojik alanda yapılan çalışmalar her anlamda bireyin sorunlarının giderilmesinde önemli katkılar sağlayabilecektir. Aile ve grupların toplum ile entegrasyonu ve uyum sağlamaları yönünde çalışmaların yapılabilmesi oldukça yerinde bir hizmet anlayışı olarak görülebilmektedir. Makro-düzeyde ise göçmen birey veya topluluklar adına sosyal politikaların düzenlenmesi, birey haklarının savunuculuğunun yapılmasının gerekliliği dikkatleri çekmektedir. Bu alanda göçmenlere yönelik yapılan örgütlenme çalışmalarının da makro-düzye hizmetler olarak önemsenmesi sorunların çözümü noktasında oldukça önem arz etmektedir (Beter, 2006).

Göçmenlerin sorunlarına kalıcı çözümler üretebilmenin üç temel yolu mevcuttur. İlki; göç ettikleri coğrafyada yer alan sorunların ortadan kalkmasına yönelik çalışmalar ve sonrasında göçmenlerin geldikleri ülkelere gönüllü olarak dönmelerinin sağlanmasıdır. İkincisi; göç ettikleri ülkede kendi kendilerine yetebilir düzye getirilmeleridir. Kendi kendilerine yetebilirlik en çok kullanılan çözüm odaklı yöntem olarak kabul gören bir yaklaşım olarak bilinmektedir. Üçüncü ve sonuncusu ise; şayet ülkelere dönmeleri veya göç etmiş oldukları ülkede bütünleştirme çabaları sonuç vermemiş ise başka bir ülkeye tekrar göç etmelerini sağlamaktır.

6. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Sosyal Hizmet

Özellikle 2011 yılından günümüze Türkiye’de yaşanan yoğun göç hareketliliği sebebi ile sosyal hizmet ve göç konusu farkındalık oluşturan küresel boyutları ile çözüm bekleyen acil konular arasında yerini almıştır. Fakat ne var ki göçmenliğe ilişkin çeşitli yönetmeliklerin şekillendirdiği bu konu sosyal hizmet uygulamalarının da insan hakları bağlamında yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Göçmenlerin günlük yaşamlarına yönelik temel ihtiyaçlarının karşılanması ve bu bağlamda iyilik hallerinin artırılması yalnızca kamusal alanlarda bir süreç olmayıp, aynı zamanda yaşadıkları toplum içerisinde kabul görmeleri ile de alakalı bir durumdur. Göç yönetiminde göç sürecinin tamamlanmasının ardından günlük hayata dair ihtiyaçların giderilmesi ve toplumla entegrasyonu ve uyum sürecinde sistematik ve kalıcı çözüm yollarında herhangi bir netlik bulunmamaktadır. Bunun sosyal hizmet açısından birçok nedeni olduğu görülmektedir. Özellikle en önemli nedenleri arasında; göçmen sorunlarının giderilmesi yönünde sivil toplum örgütlerinin mevcut kaynaklarının kısıtlı olması ve çalışmalarının proje temelli olduğu görülmektedir. Diğer bir neden; mevcut göçmen krizine yönelik gerekli müdahalelerin zamanında yapılamamasıdır. Göçmenlere dair çalışmaların göç edilen ülkedeki problemlerle başlayarak göçün gerçekleştirildiği ülkedeki uyumlarına kadar sistemli ve koruyucu-önleyici yöntemlerle ele alınması önem arz etmektedir.

Sosyal hizmetin tanımından da anlaşılacağı gibi sosyal hizmet; insanların yalnızca maddi ihtiyaçlarının karşılanması anlamına gelmemektedir. Sosyal hizmet aynı zamanda birey ve toplumların manen ihtiyaçlarının da giderilmesine yönelik disiplinler bir yaklaşım olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet biyo-psiko-sosyal varlık olan insanın dini-manevi, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir etkidir. Bu perspektiften incelendiğinde göç yönetiminde sosyal hizmet uygulamalarının göçmenlerin yalnızca ekonomik sorunları ile ilgilenmek olmadığı anlaşılmaktadır. Disipliner sosyal hizmet uygulamaları, göçmen ihtiyaçlarının giderilmesinde çevresel faktörleri dikkate alarak, birey ve toplumların sosyal, psikolojik, dini ve manevi ihtiyaçlarının da karşılanması yönünde ihtiyaçlara yönelmesi önem arz

etmektedir. Ne var ki günümüz göçmen sorunları mevcut şartlarda göçmenlerin ekonomik ihtiyaçlarına odaklanılarak sorun çözmeye yönelik politikaların geliştirildiği, dini-manevi boyutların dikkate alınmadığı görülmektedir (Altun ve Birinci, 2015).

Türkiye'ye farklı tarihlerde özellikle bazı doğu sınır ülkelerden yoğun göç hareketlerinin gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Bu göçmenlerden çok az bir kısmının misafir kamplarında koruma altına alındığı, büyük çoğunluğunun ize düzensiz olarak ülke içine dağılarak yaşam mücadelesi verdikleri görülmektedir. Aslında bu durum göçmenlerin uyum ve entegrasyon süreci açısından oldukça yararlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda göçmenlere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının bir plan çerçevesinde yürütülebilmesi ve etkili olabilmesi için iyi bir göç yönetimi sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi göçün başlangıç aşamasından başlayarak uyum sürecine kadar daha geniş açıdan değerlendirilerek konunun ele alınması bir zorunluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Yöntem

Araştırmada, Türkiye'ye göç etmiş göçmenlere sağlanan destek politikaları ve Türkiye'de göç yönetiminin sosyal hizmet bakış açısı ile incelenmesini amaçlanmıştır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemleri üzerinden "temel yorumlayıcı desen" kullanılmıştır. Temel yorumlayıcı desen eğitim, yönetim ve işletme gibi çalışma alanlarında sıklıkla kullanılan yorumlayıcı bir desen olarak bilinmektedir. Bu desen insanların deneyimlerini ne şekilde yorumladıklarını ölçmek amacıyla kullanılabilen nitel bir araştırma yöntemidir. Bu bağlamda araştırma kapsamında Türkiye'ye göç etmiş göçmenlerin yaşadıkları göç deneyimlerini ölçmek ve bu deneyimlere karşılık Türkiye'de karşılaştıkları göç politikalarını sosyal hizmet bakış açısı ile değerlendireceğinden bu yöntem kullanılmıştır (Merriam, 2015). Bu çalışma için İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulundan 24.02.2022 tarih ve 2022/02 sayılı toplantısında etik kurul onayı kararı almıştır.

7.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu; İstanbul'da göçmen olarak yaşamlarını sürdüren 30 farklı göçmen kişi oluşturmaktadır. Nitel araştırma modeli uygulanan çalışmalarda verilerin tekrarlanmaya başlaması doyuma ulaşılmış olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda tekrar eden veriler haricinde farklı verilere ulaşılamayacağı neticesi ile veri toplama işlemi tamamlanmaktadır.²³ Araştırma dahilinde 30 göçmen ile görüşüldükten sonra doyum noktasına ulaşıldığı düşünülmüş ve veri toplama işlemleri tamamlanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat soruları göçmenlerin kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri açısından açık uçlu sorular olarak hazırlanmıştır. Ulaşılan göçmenlerin 3 yılı aşkın süredir Türkiye'de ikamet ediyor olmaları ve uzun süreli çalışma hayatına dahil olmaları sınırlayıcı ölçüt olarak kabul edilmiştir.

Katılımcıların 18-35 yaş aralığında kişilerden oluşturulmasına özen gözlemlenmiştir. Katılımcılar arasında eğitimini yarıda bırakmış göçmenler olduğu gibi üniversite ve lisans üstü eğitim almış bireylerinde olması konusuna dikkat edilmiştir. Katılımcılar cinsiyet açısından incelendiğinde kadın katılımcıların toplam 17 kişi ve erkek katılımcıların toplam 13 kişi olarak belirlenmiştir.

7.2. Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırma verilerinin etik kurallar çerçevesinde elde edilmesine dikkat edilerek, oluşturulan mülakat sorularına ilişkin İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi "Etik Kurulu'ndan gereken onay alınmıştır. Araştırmada göçmenler ile görüşmelerin önce online (uzaktan) olması planlanmış ve derinlemesine ucu açık sorulara istenilen doyurucu verilere ulaşılamadığı için yüz yüze yapılan görüşmeler üzerinden elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları her birey için kullanılmış ve gereken bilgilendirmeler katılımcıların beyanlarına göre işlenmiştir.

Görüşme formu hazırlanırken öncelikle alana ilişkin yapılabilecek çalışmalar incelenmiştir. İncelenen araştırmalar doğrultusunda çalışmanın amacı ile doğru orantılı ve tutarlı olan soruların oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Hazırlanan derinlemesine mülakat anket formları, kapsam geçerliliği dikkate alınarak konunun uzmanı akademisyenler tarafından değerlendirilerek olurları

alınmıştır. Görüşme formlarında demografik bilgiler yer alırken, ucu açık sorular aşağıda belirtildiği başlıklar ile oluşturulmuştur:

- Türkiye’de siz nasıl tanımlanıyorsunuz? Toplum içerisinde insanlarla ilişkileriniz nasıldır?
- Türkiye’deki siz göçmenler beklenen desteği alabiliyor musunuz?
- Göçmen olarak hangi ve ne tür kurum/kuruluşlardan destek alıyorsunuz?
- Göçmen olarak herhangi bir dışlanma ve/veya ötekileştirmelere maruz kaldınız mı?
- Türkiye’de ve özellikle İstanbul’da yeterince uyum sağlayabildiğinizi düşünüyor musunuz?
- Türkiye’ye göç ettikten sonra aile bütünlüğünüzü koruyabildiniz mi? Aile kaybı ve/veya parçalanmaları yaşandı mı?
- Geleceğe dair beklentileriniz ve planlarınız nelerdir?
- Geleceğe yönelik planlarınızın gerçekleşmesinde kaygılarınız var mı?
- Göç etmeden önce yaşadığınız ülkede sahip olduğunuz fakat Türkiye’de sahip olamadığınız şeyler nelerdir? Beklentileriniz var mıdır?
- Sosyal hizmet alanında güvenli yaşam konusunda sorunlar yaşadınız mı?
- Gelmiş olduğunuz ülkede (Türkiye) ve şehirde (İstanbul) göçmenlere yönelik uygulamaları nasıl buluyorsunuz? Önerileriniz nelerdir?

Yukarıda belirlenen ana başlıklar altında görüşmeler bizzat yüz yüze derinlemesine mülakat yöntemleri ile gerçekleştirilmiş, zaman zaman konu başlıkları altında konulara ilişkin alt başlıklar olarak da görüşmeler derinleştirilmiştir. 2022 şubat ve mart ayı ortalarına kadar gerçekleştirilen görüşmeler her bir birey ile 30-45 dakika, grup için bireyler ile görüşmelerde ise yaklaşık 60-90 dakika arasında gerçekleştirilmiştir.

7.3. Araştırma Verilerin Analizi

Derinlemesine mülakat teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler/bulgular içerik analizleri yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi neticesi ile birbirine benzeyen veriler belirli ana ve alt başlıklar altında toplanarak yorumlanmıştır. Elde edilen veriler/bulgular araştırmanın üst ve alt sorularına uygun olarak yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

8. Bulgular ve Tartışma

Türkiye’de göç yönetimi politikalarının sosyal hizmet bakış açısı ile düzenlenip düzenlenmediğine ilişkin yapılan görüşmelerde, veriler üzerinden göç yönetiminde etkili bir sosyal hizmet uygulamasının bulunup bulunmadığı ve yeterli olup olmadığı ölçülmüştür. Bu doğrultuda ölçeği gerçekleştirmek adına dokuz ana tema belirlenmiştir;

- Göçmen birey ve ailelerin Türkiye’de nasıl tanımlandığı.
- Türkiye’de göçmenlere dair oluşturulan farkındalık ve destekler, hangi ve ne tür kurum/kuruluşlardan destek alındığı.
- Göç sonrası entegrasyonun (uyum) yeterince sağlanıp sağlanamadığı.
- Aile bütünlüğünün korunması göçe ilişkin olumlu ve olumsuz yaşanılmışlıklar.
- Geleceğe yönelik plan ve beklentiler.
- Güvenli yaşam kalitesini etkileyen faktörler ve sorunlar.
- Daha önce yaşanan ülkeye geri dönme beklentileri ve istekler.
- Türkiye’de göç yönetimine ilişkin beklentiler.

8.1. Göçmen birey ve aileler nasıl tanımlanıyor

Birinci ana temada, Türkiye’de göçmen birey ve ailelerin nasıl tanımlandığına ilişkin elde edilen bilgiler incelenmiş ve katılımcıların kanaatleri aşağıda özet olarak belirtilmiştir. Bu soru altında

almak istediğimiz bilgilerin diğer sorulara göre daha gönülsüz ifadeler ile belirlenmiş olduğunun altını çizmekte fayda vardır.

K-07, K-11 ve K-19: “Herkes olmasa bile bazı Türkler biz göçmenleri ülkelerini savaştan kaçarak terk etmiş vatanına hainleri olarak tanımlamaktadırlar, “Neden ülkeniz için savaşmadınız, neden savunmadınız.”

K-09, K-17, K-21 ve K-27: “Türkler dini-manevi ve kültürel ortak birçok yönümüz var. Dolayısı ile bizleri kardeş olarak tanımlıyorlar.”

K-28: “Bizi çok çocukları olan, insan ilişkileri oldukça kötü, kalabalık ve karışık bir aile olarak tanımlıyorlar. Ama manevi yönü güçlü olan Türklerin diğerlerine göre oldukça daha iyi yaklaştıklarını söyleyebilirim.”

K-30: “Türkiye’de biz göçmenlerin tabii özellikle nereden gelmiş olduğumuza bakarak damgaladıklarını düşünüyorum. Bunu herkes için söyleyemem böyle düşünmeyen ve bizlere kucak açmış birçok Türklerin de olduğunu belirtmek isterim. Fakat Avrupa ülkelerine Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Danimarka, İsveç veya İngiltere’ye göç etmiş olsaydık sanırım bizleri aile yapımız ile daha da olumsuzluklarla damgalayacaklarını düşünüyorum. Belki de Avrupa ülkelerinde dinimiz ve kültürümüz anlamında oldukça taviz vermemiz beklenecekti. Burada en azından böyle bir olumsuzlukla karşılaşmamaktayız.”

Göçmen birey ve ailelerin Türkiye’de nasıl tanımlandığına ilişkin algılamaların göçmenlere karşı birçok olumsuz tutumlar üzerinden anlaşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Soruya ilişkin alınan cevaplar incelendiğinde iki farklı görüşün olduğu anlaşılmaktadır. Bir görüşe göre; dini-manevi ve kültürel ortak değerlerin Türkler ve göçmenler arasında ayrıştırma ve ötekileştirmelerin önüne geçebildiğini ve dolayısı ile göçmenlerin de “kardeş topluluklar” olduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer görüşe göre; göçmenlerin temel insan hakları bağlamında da oldukça olumsuzluklarla karşılaşabildiklerini, onların toplumun sorunlu birey ve aileleri olarak damgalanabildiklerini ortaya koymaktadır. Özellikle ilgili bu sorunun birçok muhatap tarafından istekli cevap verilmediği ve bu noktada çok fazla bir şey söylemek istemedikleri beyanları ile karşılaşılmıştır.

8.2. Göçmenlere dair oluşturulan farkındalık ve destekler

İkinci ana temada, Türkiye’de göçmenlere dair farkındalık oluşturup oluşturulmadığını ve göçmenlere kimlerin ne kadar destek sağladığı konusu ölçmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında öncelikle farkındalık ve yakınlık konusu ile ilgili cevaplar incelenmiştir;

K-01: “Önceden ilişkilerimiz oldukça mesafeli ve sınırlıydı. Zaman geçtikçe birbirlerimizi daha iyi anladığımıza ve çok daha cana yakın ilişkilerimizin olduğunu düşünüyorum. Bana zaman zaman kendileri gibi olduğumu ve hatta Türk gibi olduğumu söyleyenler oluyor. Yani kardeşlerinden biri gibi tanımlıyorlar.”

K-12 ve K-21: “Okuldayken Türkler ile çok iyi vakit geçirdik ve her alanda desteklerini gördüm dışlanmadım. Hatta yabancı olduğum için benimle daha fazla ilgilendiklerini hissettim. İş hayatımda genelde sıcak ortamların oluştuğunu gördüm, ama ne var ki, ilişkilerimize olumlu yaklaşmayan ve dışlayanların da olabildiğini gördüm.”

K-23: “Her insan kendi kültürlerine göre mültecilere davranıyor, Türklerin oldukça çoğunun bizlere iyi davrandığını düşünüyorum. Kötü davrananların ise medya üzerinden etkilendikleri için uygunsuz tavırlar sergilediği kanaatindeyim.”

Bu başlık altında elde edilen farklı cevaplar göçmenlere dair oluşturulan farkındalık ve desteklerin oldukça farklı yönlerinin olduğu görülmektedir. Bunlardan bir kısmı (K-01) katılımcıda da görüldüğü gibi Türkiye’de göçmenlere karşı farkındalık ve yakınlıkların olduğu belirtilmektedir. Diğerleri ise bunun tam tersine bazı Türklerin farklı ortamlarda ne yazık ki olumsuzluklarla karşılaşıldığını ifade etmektedir (K-12, K-21). Son katılımcının vermiş olduğu yanıt ise tüm

cevapları özetler niteliktedir. Farkındalık ve yakınlık kurabilmenin genelleme ile ölçülemeyeceği kanaatinde olduğunu vurgulamıştır.

Aynı başlık altında, Türkiye’de göçmenlere sağlanan desteklerle ilişkin alınan cevaplar;

K-03: “Çok zor kaldığımız durumlarda farklı sosyal hizmet derneklerine müracaatlarda bulunduk. IHH’dan ve HASENE International’den giyecek, yiyecek ve özellikle de ramazan ayı kampanyalarından yararlandık.”

K-04: “Ortalamam 2.86 ile iki kez burs başvurusunda bulundum, ancak her iki durumda da burs almam reddedildi. İstanbul’da ikamet ettiğim dört yıl boyunca, arkadaşım ve ailem bana destek çıkmaya çalıştı. Ama sadece arkadaşlarımdan ve ailemden maddi destek alabildim. Salgın (covi-19) ve karantinada olduğumuz dönemlerde devletten veya hiçbir kurumdan hiçbir şekilde yardım alamadım.”

K-11 ve K-16: “Herhangi bir kurum, kuruluş veya şahıslardan destek alamadım ve alamıyorum.”

K-15: “Kızılay aracılığıyla, Avrupa Birliği projelerinden maddi destekte bulunuyorlar.”

Genelde cevaplar ya hiçbir şekilde destek alınmadıklarını, ya da AB projeleri bazında Kızılay’dan, insani yardımlar olarak da IHH ve HASENE gibi vakıflardan yardım aldıklarını ifade etmektedirler.

8.3. Göç sonrası entegrasyon ve uyum süreci

Üçüncü ana temada, göçmenlerin göç sonrası Türkiye’de yaşam koşullarına uyum sağlayıp sağlayamadıkları konuları birçok boyutları ile incelenmiştir;

K-13, K-17 ve K-21: “Evet gerek birey olarak veya aile olarak uyum sağladığımı düşünüyorum. İş hayatımızda ve ailede okula giden çocuklarımız ile uyum sürecinin daha da kolaylaştığını söyleyebilirim. Çalışıyorum ve işime odaklanıyorum. İşimi seviyorum.”

K-02 ve K-17: “Birçok ortak noktalarımız var. Özellikle din, inanç ve kültürlerimizin aynı olması bizlerin kabullenilmelerini ve uyumu daha da kolaylaştırmıştır. Türkiye’ye kolay alıştık ve uyum sağlayabildiğimizi düşünüyorum.”

K-20: “İlk başlarda savaş bitecek ve ülkemize döneceğiz umutları ile buraya uyum sağlama noktasında zorlandığımızı söyleyebilirim. Ülkemizdeki olumsuzluklar nedeni ile Türkiye’de beklenenden fazla kalmamız gerektiğini anlaşıncaya kadar uyum noktasında daha iyi durumda olduğumuzu söyleyebilirim.”

Entegrasyon ve uyum sürecine ilişkin alınan cevapların genel anlamda Türkiye’de kalma süreci ile oldukça ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Ülkelerine geri dönme süreçlerindeki olumsuz gelişmelerin Türkiye’ye ve toplum içerisindeki uyumu daha da hızlandırmış olduğu görülmektedir. Bu vesile ile uyum konusunda genellikle olumlu yanıtların alındığı ve uyumun göçmenlere de olumlu katkıları olduğu anlaşılmıştır. Bazı göçmenlerin göç ettikleri ilk yıllarda önyargı, damgalanma, dışlanma ve ötekileştirmelerden dolayı uyum sağlamakta oldukça zorlandıklarını söylediler de gün geçtikçe bu durumun daha iyi bir hal aldığı ifade etmişlerdir.

8.4. Aile ve aile bireylerinin korunması

Dördüncü ana temada, göçmenlerin göç sonrası aile birey ve bütünlüklerinin güvende olması, koruma ve parçalanmaların yaşanmasına ilişkin veriler üzerinden ölçmeye yönelik oluşturulmuştur. Bu bağlamda özet olarak şu bilgilere ulaşılmıştır;

K-06 ve K-09 : “Bizler Türkiye’ye göç ettik ama ailemizin bir kısmı oralarda kaldılar. Onların da Türkiye’ye gelebilmeleri için gereken girişimlerde bulunuyoruz.”

K-15: “Çekirdek aile olarak yaşamımızı sürdürmeye çalışıyoruz. Fakat eşimin ve benim ailem Irak’ta kaldılar. Ailede oldukça parçalanmalar yaşadık. Anne, baba ve kardeşlerimiz iki

çocuğumuzu daha göremediler. Zaman zaman kendileri ile haberleşme şansımız olmuyor. Bizler şu anda İstanbul'da yaşıyoruz ama akrabalarımızdan bir kısmı İzmir ve Edirne'de yaşamaktadırlar. Onlar Avrupa ülkelerine geçebilmek için çalışıyorlar.”

K-05, K-07, K-14, K-20 ve K-28: *“Evet bu hususta oldukça sorunlar yaşadık... Aile ve akrabalarımın birçoğu Suriye’de kaldılar.”*

K-30: *“Daha önce Suriye’de yaşadığım kasaba defalarca bombalandı. Akrabalarımızdan oldukça fazla insanlarımızı kaybettik. Babam ailemizi daha güvenli olabileceğimiz düşüncesi ile başka köylere akrabalarımızın yanına götürdü. Ben ablam ve erkek kardeşim ile birlikte Türkiye’ye göç ettim. Ailemizin geri kalanları ile parçalanmalar yaşadık. Fakat daha sonra peyderpey aile bireylerimizden annemizi ve kız kardeşlerimizi de yanımıza alabildik. Babam aile büyüklerimiz dedem ve babaannem oldukça yaşlı oldukları için orda kardeşleri ile kaldı.”*

Alınan cevaplar doğrultusunda genel anlamda göç edenlerin önemli bir kısmının çekirdek aile yapısını bir arada tutabilme mücadelesi verdikleri ve parçalanmaların önüne geçilmesinde oldukça mücadeleci davrandıkları görülmektedir. Aynı durumu büyük ailelerin korunması noktasında gerçekleştiremediği ve ailelerin büyük bir bölümünün göçmenlerin daha önceki yaşamış olduğu ülkelerde kaldıkları ve birçok zaman da kendilerinden haber alamadıklarını bildirmektedirler. Görüşülen bireylerin ailelerine ilişkin İstanbul’u güvenli yer olarak gördüklerini ve imkanları olsa diğer aile bireylerini de yaşadıkları şehre getirmek istedikleri noktasında bildirimlerde bulunmuşlardır.

8.5. Geleceğe yönelik plan ve beklentiler

Beşinci ana temada, göçmenlerin göç sonrası geleceğe dair oluşturdukları beklentileri, planları ve bunlara dair kaygılarının neler olduğu ölçülmüştür;

K-04: *“Yaşamımıza ilişkin istikrar göremiyorum, yani geleceğe yönelik güvenle bakamıyorum. Bazen Avrupa ülkelerine gitme planları yaptık ama bu ülkelere gidişlerin oldukça imkânsız ve sorunlu olduğunu görünce vaz geçtik.”*

K-05 ve K-24: *“Ekonomik sorunlar işsizlik ve özellikle iş bulma konusunda kaygılarımız var. Gündelik işlerde çalışıyoruz ve aldığımız günlük yevmiyeler oldukça düşük. Ancak karnımız duyurup kiramızı verebiliyoruz. Ülkemizde savaş sona erdiğinde geri dönme planlarımız var.”*

K-08 ve K-14: *“Kendi işimi kurmak istiyorum. İşletme ruhsatı nasıl alır, Suriyelilere veriliyor mu? Geleceğimize yönelik daha iyi nasıl yaşayabiliriz noktasında planlar yapıyorum.”*

Bu doğrultuda göçmenlerin geleceğe dair endişelerinin olduğu ve daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için de çeşitli planlar yaptıkları gözlemlenmiştir. Geleceğe yönelik bütün planlarının en azından geldikleri ülkelerdeki yaşam standartlarına ulaşma noktasında planlar yapmaktadırlar. Bütün planların öncelikle güvenli bir yaşama yönelik olduğu ve maksatla da kimi zaman Türkiye içerisinde yer değiştirdikleri ve kimi zaman da başka şehirlere ve hatta Batı Avrupa ülkelerine gitme planlarının olduğu görülmektedir.

8.6. Güvenli yaşam kalitesini etkileyen faktörler

Altıncı ana temada, göçmenlerin göç sonrası sosyal hizmet alanında yaşam kalitesini etkileyen faktörler ve sorunlar ölçülmüştür. Bu tema içerisinde katılımcıların göç etmeden önce yaşadıkları ülkede sahip olup şimdi Türkiye’de sahip olmadıkları önemli faktörlerin olduğu görülmektedir;

K-04: *“Türk Devlet Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra bile yabancı olduğum için devlet hastanelerinde çalıştırılmıyorum. Devlet hastanelerinde çalışmama izin verilmiyor.”*

K-10 ve K-16: *“Kurslar 40 yaşına kadar olan bireyleri kabul ediyor. 40 yaş sonrası bireylerin kurslara katılıp kendilerini geliştirme şansı olmuyor. Özellikle mesleklerimize yönelik geliştirme kurslarına katılıp kendimi geliştirmek istiyorum.”*

K-03, K-15 ve K-20: “Göç etmeden önce sahip olduğum her şeyi Türkiye’de de buldum. Aile ortamı, samimiyeti, sıcaklığı hiç eksik olmadı. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan zor kaldığımız zamanlarda yanımızda oldular. Yalnız olmadığımızı hissettirdiler.”

K-12: “Topluma uyum noktasında ortak noktalarımızın olduğunu düşünüyorum. Bu ortak noktalar toplumda bizi kaynaştırıyor ve kurumlarla iletişimimizi güçlendiriyor. Sorunlarımıza ilişkin Sosyal Hizmet kurumlarına baş vurduğumuzda bizlere yol gösterebiliyorlar. Bu destekçi yaklaşımların bizlerin toplum içerisinde yaşam kalitemize oldukça katkıda bulunuyor”

Göçmenlerin Türkiye’de güvenli yaşam kalitesini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin olduğu görülmektedir. Göçmenlerin güvenli yaşam kalitesine ilişkin beklentilerinin oldukça farklı olduğu ve kimilerinin kendini yeterli görmelerine rağmen dışlandıkları hissi ve kimilerinin de oldukça destek gördükleri hislerinin olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet alanında karşılaşılan sorunların genel anlamda yönlendirici olduğu ama göçmenlerin gelişimlerine yönelik destekleyici faktörlerin yetersizliğine ilişkin olduğu görülmektedir. Halihazırda da bu ana tema altında yer alan sorulara verilen cevaplar arasında maddi ihtiyaçların karşılanmasına yönelik göçmenlerin işgücü piyasasında gerektiği gibi yer almasının gerekliliğine dikkat çekilmektedir.

8.7. Daha önce yaşanılan ülkeye geri dönüş beklentileri

Yedinci ana temada, göçmenlerin göç sonrası daha önce yaşadıkları ülkelere tekrar yerleşme imkanları olduğu takdirde gitmek isteyip istemedikleri ölçülmüştür;

K-02 ve K-03: “Türkiye’de oldukça uyum içerisinde yaşıyoruz ama buna rağmen kesinlikle geldiğim ülkede şartlar yaşanabilir bir düzeye geldiğinde mutlaka geri dönmeyi çok isterim.”

K-10: “Tabi ki isterim. Özellikle orada (Suriye’de) yeniden bir yapılanma olsa ve geleceğim güven içerisinde olsa orada yaşamayı çok isterim.”

K-12 ve K-21: “Suriye’de maddi imkanlarımız elverişli değildi. Türkiye’ye göç ettikten sonra çalışma imkanlarım oldu. Kirada da olsa başımızı sokacak güvenli bir yerimiz var. Daha çok imkanlara sahip olmayı tabi ki isteriz. Bu nedenle şu an için geri dönmeyi düşünmüyoruz.”

K-28: “Kendi ülkeme gitmek isterim fakat yerleşmek için değil. Sadece akrabalarımı ve oraları özlediğim, doğup büyüdüğüm yerleri yeniden görmek istediğim için gitmek isterim.”

K-01: “Ailelerimiz, akrabalarımız parçalandı. Her biri başka farklı diyarlara dağıldılar. Tekrar bir araya gelebileceğimiz umutlarını taşıyorum. Parçalanma sonrasında kaldığımız kadarını toparlamak maksadı ile doğduğumuz yerden ziyada doyduğumuz yere odaklanıyoruz. İleride dönmek ister miyiz bilemiyorum. Ama şimdilik böyle bir niyetimiz yok.”

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu ve Türkiye’de yaşamlarını devam ettiren göçmenlerin oldukça büyük bir bölümünün ülkelerindeki mevcut olumsuzluklar ve güven ortamlarından dolayı dönmek istemedikleri görülmüştür. Soruya ilişkin veriler genel anlamda incelendiğinde göçmenlerin, Türkiye’de sahip oldukları güven ortamı ve imkanlardan şimdilik vazgeçemeyeceklerinin tespitleri yapılmıştır. Bir kısım göçmenlerin ülkelerine şimdilik sadece geride kalan aile ve akrabalarını görmek için ziyaret edebileceklerinin altını çizmektedirler. Bir kısmının da gereken güven ortamı oluşturulduğunda mutlak dönmek istediklerini belirtmişlerdir. Her şeye rağmen gelişmeler ne olursa olsun Türkiye’de kalmak istediklerini ve yaşamlarını burada sürdürmek istediklerini belirten göçmenlerin de olduğu görülmektedir.

8.8. Türkiye’de göç yönetimine ilişkin beklentiler

Sekizinci ve son ana tema olarak belirlenen bu başlık altında göçmenlerin Türkiye’de yapılan göç yönetimine dair yorumları ve beklentileri değerlendirilmektedir. Bu konuda verilen cevaplar diğer sorulara göre daha çok bugüne kadar göç sürecinde nelerle karşılaştıkları ve beklentilerinin yerine getirilip getirilemediğine ilişkin olmuştur;

K-04: *Sosyal kurumların sadece göçmenlere yönelik değil tüm insanlara yönelik hizmetlerinin çerçevesini belirlemesi ve ayırım yapmaksızın hizmet sunmalıdır. Yani benim veya ailemin kim olduğundan ziyade, gerçekten insani yardımlar noktasında ihtiyacımızın olup olmadığı konuları iyi araştırılmalıdır. Göçmenlerin geleceğine yönelik güçlendirilmesi, meslek edinmelerinin teşvik edilmesi ve eğitim düzeylerinin arttırılmasına yönelik sosyal faaliyetlerin arttırılması önem arz etmektedir. Devlet göçmenleri belediyelerin lütfuna bırakmamalıdır. Aldığımız veya almak istediğimiz hizmetleri dikkate aldığımızda beklentilerimizin oldukça altında olduğunu ve yaklaşımların düzeltilmesi gerektiğini belirtebilirim.”*

K-07: *“Göçmenlere yönelik toplum içerisinde algılamalar üzerinden çalışmalar yapılması gerektiği kanaatindeyim. Göçmen olarak yaşamayı kimse arzulamaz ama ülkemizin içerisinde bulunduğu bu sorunların giderilmesi yönünde ulusal ve uluslararası önlemler alınmasını arzuluyorum. Türkiye’de yaşam şartlarımızın geliştirilmesi noktasında kurum ve kuruluşlara görevler düşmekte ve insanca yaşam şartlarına kavuşmak, ekonomik anlamda güçlendirilmemizi temenni ediyorum. Göç eden aile bireylerinin aile bütünlüğünün korunmasına yönelik sosyal çalışmaların arttırılmasını temenni ediyorum.”*

K-13 ve K-14: *“Yapılan çalışmaları yeterli bulsam da geliştirilebileceğini düşünüyorum. İş kurma noktasında teşviklerin olması ve yol gösterici destek hizmetlerine ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Entegrasyon ve uyum çalışmaları sadece göçmenlere yönelik olmayıp terli toplum bireylerine yönelik de farkındalık programları uygulanmalıdır.”*

K-27: *“Türkiye’de özellikle maddi alanda aldığımız destekler sırasında muhatap olduğumuz görevlilerin bazen dışlamaları ile karşı karşıya kalıyoruz. Örneğin yardım talebimiz olduğunda, özellikle ilçe belediyelerinden olumsuz cevaplar alabilmekteyiz. Bu nedenle özellikle bu konu ile ilgilenen sosyal hizmet uzmanı ve görevlilerin daha duyarlı ve hassas davranmaları gerektiğini düşünüyorum. Beklentilerim bu yönde göçmenlere karşı tutumların iyileştirmesine yöneliktir.”*

K-30: *“İstanbul’a gelmeden öncesinde Bolu’da bir süre yaşadık. Belediyenin göçmenlere karşı olumsuz yaklaşımlarından dolayı İstanbul’a kaçtık. Her ne kadar Bolu’da karşılaştığımız olumsuzluklar ile karşılaştığımızı söyleyemesem de burada da bazı sıkıntılarımızı olduğunu belirtmek isterim. Kurum ve kuruluşlar zor durumda olan göçmenlere yardımları sunarlarken lütfediyorlarmış gibi bir tavır takınmaları bizlerin onurunu kırmaktadır. Yardımlar noktasında birtakım göçmenlere ulaştırılırken bir kısmı da mağdur edilmemesi gerektiği kanaatindeyim.”*

Göçmenlerin Türkiye’de göç yönetimine ilişkin beklentileri analiz edildiğinde; özellikle göçmenleri toplum içi entegrasyonlarına yönelik eğitim, meslek edinme, iş imkanlarının geliştirilerek ekonomik açıdan iyileştirme çalışmalarının yapılmasına yönelik taleplerin olduğu görülmektedir. En büyük sorunlar arasında toplum içerisinde önyargı, dışlanma ve ötekileştirilmeye yönelik olduğu ve bu bağlamda sağlıklı entegrasyon süreçlerine ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir. Devlet kurum ve kuruluşlarında özellikle belediyelerin hizmetlerini bir lütuf olarak değil de göçmenlerin insani hakları olarak algılanmasının gerekliliğine dikkatler çekilmektedir. Toplum içerisinde sağlıklı entegrasyon ve uyuma katkı sağlayacak çalışmaların sadece göçmenler ile değil aynı zamanda yerliler ile de farkındalık çalışmalarının yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Bütün beklentilerin yanı sıra; Türkiye’de göç öncesi yaşadıkları ülkelerden daha iyi şartlarda güven içerisinde yaşadıklarını belirten aldıkları sosyal destek hizmetlerini oldukça yeterli gören ve beklentilerinin karşılandığını belirten göçmenlerinde olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye kadim göç tarihi ile oldukça başarılı sınavlardan geçmiş bir göç ülkesidir. Çalışma bazında Türkiye’nin göç tarihi Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri ile birlikte ele alınmış ve bu bağlamda içerisinde yaşanan yeni göç süreci elde edilen bulgular üzerinden analiz edilmiştir. Her iki dönem birbirleri ile karşılaştırıldığında Osmanlı dönemi göç yönetiminin daha çok “din kardeşliği” üzerinden Türkiye Cumhuriyeti’nde ise millet ve kültürel kodlar üzerinden politikaların

geliştirildiği görülmektedir. Türkiye’de iyi bir göç yönetimine ihtiyaç duyulmasının gerekliliğini, özellikle doğu sınır ülkelerindeki olumsuzluklar nedeni ile Türkiye’nin stratejik bir ülke olma konumu da hızlandırmaktadır.

Türkiye’nin Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan köprü ülke olması, çevresindeki ülkelerde yaşanan iç ve dış çatışma sorunları, stratejik coğrafi özellikleri Türkiye’yi göç konusunda cazip ülke konumuna dönüştürmüştür. Bu nedenler ile Türkiye’de sürekli sosyal hizmet anlayışları yeni göç politikaları üzerinden de yapılandırıldığı söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda göç yönetiminin ülke sınırları içerisinde yaşayan gayrimüslim azınlıkların ülke sınırları dışında yaşamış Müslüman ve Türk toplumların karşılıklı değişimleri ve bir mübadele süreçleri ile başlatılmış olduğu görülmektedir. Dönemin göç politikaları uzun süre karşılıklı göçmen takasına yönelik olduğu anlayışı benimsenmiştir.

Çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti’nin göç ve göçmenlere yönelik yaklaşımları yeni göç hareketlilikleri ile birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Yaşanan yoğun göç hareketlerinin yönü Avrupa odaklı olduğundan Türkiye’de bu göç süreçleri aynı zamanda bir “geçiş ülkesi” olarak da adlandırılabilir. Bu bağlamda Türkiye göç ve göç süreçlerine ilişkin Avrupa Birliği ile anlaşmalar yaparken ülke içerisinde de yasal düzenlemeler yapmış ve yeni sosyal politikalar geliştirmiştir. Özellikle 2011 yılı ve sonrası yaşanan yoğun göç olayları Türkiye’de sosyal hizmet bağlamında sosyal politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Ülke sınırları içerisinde güvenli yaşama ilişkin, bir geçiş ülkesi olarak sınır ötesine güvenli geçişlerin sağlanması veya sınır ötesine geçişlerin engellenmesi, ülkelere geri dönecek göçmenlere güvenli ortamların oluşturulması vb. konularda gereken yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma her ne kadar yeni düzenlemeler yapılmış olsa da ülke sınırları içerisinde göçmenlerin güvenli yaşamlarına yönelik sosyal hizmet perspektifinde daha nelerin yapılmasının gerekliliğine ilişkin olmuştur. Bu bağlamda elde edilen verilerin analizleri; özellikle göçmenlerin Türkiye sınırları içerisinde uyum ve entegrasyon süreçlerini destekleyici eğitim, meslek edinme, iş imkanlarının geliştirilmesi, ekonomik açıdan iyileştirmelerin ve iş imkanlarının sağlanmasına yönelik daha sağlıklı çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu görülmüştür. Göç yönetimine ilişkin etkili sosyal hizmet uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için ülkeye göç etmiş insanların toplum içerisinde ayrıştırılmalarının önüne geçilmesi noktasında farklılıklar bir zenginlik olarak görülmeli ve göçmenlerin her anlamda bilgi ve becerilerin geliştirilmesine yönelik destekleyici faaliyetlerin artırılması gerekmektedir.

Evrensel Temel İnsan Hakları bağlamında küresel anlamda oldukça takdir almış bir ülke olarak, Belediyelerin göçmenlere yönelik tutum ve davranışlarının denetlenerek insan onur ve haysiyetinin korunmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması önem arz etmektedir. Dünya genelinde göçmen, sığınmacı ve mültecilere yönelik hizmet anlayışında farkındalık oluşturarak insanların hak ettikleri hizmetleri bir “Lütuf Temelli” yaklaşımlardan ziyade “Hak Temelli” olarak ulaştırmalarına öncülük edebilmelidir. Hukuk ve yasal yönetmeliklerin şekillendirdiği göç yönetimleri sosyal hizmet perspektifinde insanlara hizmet anlayışı çerçevesinde daha da olumlu bir yapıya kazandırılması kaçınılmazdır. Göçmenlerin güven ve insani ihtiyaçları iyilik hallerinin güçlendirilmesi noktasında ele alınmalı ve aile bütünlüğünün korunmasında gereken tedbirlerin alınması önem arz etmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin proje temelli çalışmalar üzerinden kaynaklara ulaşmaları sağlanmalı ve devletin kılcal damarları olarak ihtiyaç sahiplerine devlet hizmetlerinin ulaştırılmasında aracı örgütler olarak faal olmalıdırlar. Sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının krize müdahale yöntemleri üzerinden göçmenlere yönelik kaynakları verimli kullanılmalı ve heba etmemelidirler. Her zaman için göçmenlerin bir gün geldikleri ülkelere dönebilecekleri ihtimalinden hareket ile din, dil, kültür ve kimliklerinin koruyucu-önleyici yaklaşımlar üzerinden korunmasında göç yönetiminin azami düzeyde gayret sarf etmelidirler. Göç yönetimi sosyal hizmet uygulamaları noktasında göçmenlerin, maddi ihtiyaçların karşılandığı bir kurum olmanın da ötesinde dini-

manevi, psikolojik, sosyal ve çevresel ihtiyaçlarını da karşılanması yönünde disiplinler hizmetler sunmalıdır.

Kaynakça

- Akbaş, E ve Zubaroglu Yanardağ, M ve Yanardağ U. “Göç ve Sosyal Hizmet”, İ. Ü. Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyal Hizmet Lisans Tamamlama Programı. 134-142.
- Aktar, A. (2012). Varlık Vergisi, Türkleştirme Politikaları, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktel, M ve Kaygısız, Ü. (2018), “Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23(2), 587-590.
- Altun, F ve Birinci M. (2015), “Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamalarının Göç Yönetimi Bağlamında Değerlendirilmesi”.
- Beter, Ö, (2006).“Sınırlar Ötesi Umutlar: Mülteci Çocuklar” Ankara: SABEV Yayınları.
- BMMYK, (1994). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kentsel Mülteciler İçin Sosyal Hizmetler, Cenevre.
- Bostan, H. (2017). “Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri” *Coğrafya Dergisi*, 35(1): 1-10.
- Çavuşoğlu, H. (2007). “Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri, *Bilgi Dergisi Bahar / 2007*, sayı 41: 123-154, Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- Demirhan, Y ve Aslan, S. (2015), “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(9): 36-43.
- Gedik, M. (2021), Ahsen Sosyal Hizmet Modeli – İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı, İstanbul: Efe Akademi.
- Gezgin, M. (2018).“Türkiye’de Afet Yönetimi Politikası ve Sorunları: Soma Maden Kazası Örneği” Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gönüllü, M. (1996), “Dış Göç”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1): 102.
- Günay, E ve Atılgan, D ve Serin, E. (2017), “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, 38-42.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. (2014), “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları” 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere, Mire Koç Raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.
- İİBGİB. (2020). TC. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, www.goc.gov.tr, (Eriş.Trh.:20.03.2022).
- Kirişçi, K. (1999), “Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi”, *Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış*, Volume 1, (Ed. Z. Bora), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, ss. 111-121.
- Merriam, S. B. (2015), “*Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*”, (Çev.: Turan, Selahattin) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özçürümez, S. ve Türkay, Ş. (2011). “Türkiye’de İltica Politikası, Aktörleri ve Çalışmaları: Bir “Epistemik Topluluk” Oluşurken”, *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, (Ed. Özlen Çelebi, Saime Özçürümez ve Şirin Türkay), Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayını, ss. 27-48.

- Şimşek, R. (2018), “*Göç Sosyolojisi – Farklı Boyutlarıyla Göç-*“, Ankara: Akademisyen Kitabevi:15-49.
- Taşçı, F. (2018), “*Sosyal Politikada Dezavantajlı Gruplar: Tarih, Yaklaşım ve Uygulama*” İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Topsakal, C. ve Merey, Z ve Keçe, M. (2013) “*Göçle Gelen Ailelerin Çocuklarının Eğitim-Öğrenim Hakkı ve Sorunları Üzerine Nitel Bir Çalışma*”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27): 540-542.
- Tuzcu, P. (2008), “*Zorunlu Göç ve Küresel Dönemde Değişen Nitelikleri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme*”, (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.14-15.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), “*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırmaya Giriş*”, Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. “*Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri*” https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17279/ (Eriş.Trh.: 30.12.2021).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Toplumsal Politika Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu

Tarih: 24.02.2022

No: 2022/02